

باستان شناسی زیر آب برای کاوش رازهای نهفته در

خلیج فارس

سعیده احسانی راد/ راه دریایی جاده ابریشم از خلیج فارس می گذشت و مردم بین النهرین برای تجارت به این جا می آمدند؛ شاهراه تجاری دریایی که در آن ادویه، پارچه های ابریشمی، سنگ های قیمتی، کاغذ و عطریات رد و بدل می شد. نخستین گروه باستان شناسان زیر آب ایرانی، از ۲۵ سال پیش، کشتی های به گل نشسته و خانه های ساحلی قدیمی به زیر آب رفته را کاوش می کنند.

۱۰۰

اشیای کشف شده در زیر آب به دلیل اینکه با شرایط آب سازگار شده اند ابتدا در آزمایشگاه حفاظت و مرمت می شوند، چون از آب که بیرون می آیند به دلیل قرار گرفتن در معرض هوا ممکن است تخریب شوند

عضو هیأت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و عضو گروه باستان شناسی دریایی: اگر بخواهیم بزودی سراغ باستان شناسی زیر آب خلیج فارس برویم، ترجیح می دهیم به مطاف بروم که به مثلث برمودای ایران معروف است. شرایط آب و توپوگرافی زمین در این منطقه طوری است که در زمان طوفان بسیاری از کشتی ها آنجا گیر می افتند و غرق می شوند

چشمه های قیر جوشان طبیعی در خوزستان برداشت شده و به سفال های ساسانی زده شده تا ضد آب و عایق شده و مناسب برای تجارت دریایی شوند. عضو هیأت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی افزود: ما فقط اطلاعات اولیه از کشتی را به دست آوردیم و ۹۹ درصد اطلاعات کشتی هنوز مشخص

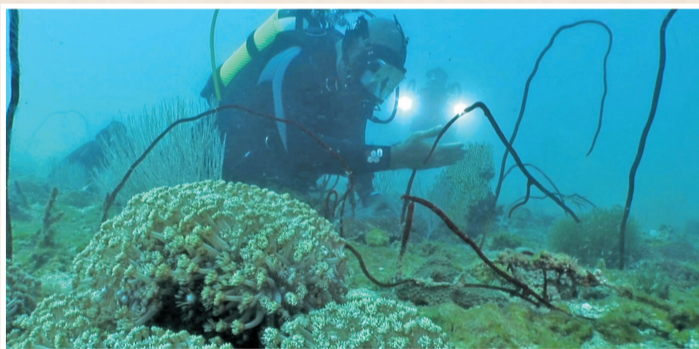
تاریخی خلیج فارس است و سواحل اطراف قلعه پرتغالی ها عنوان کرد و افزود: بقایای کشتی ساسانی را در آب های عمیق روبه روی سیراف در عمق ۷۰ متر شناسایی کردیم. وی ادامه داد: این نقاط را براساس گزارش هایی که ماهیگیران محلی به میراث فرهنگی داده بودند، کاوش کردیم. غواص ها در عمق ۴۰ تا ۶۰ متری به سفال های پراکنده ای رسیدند؛ انواع خمره های سفالی و لنگر سفالی که نشان می داد یک کشتی دوره ساسانی و اوایل دوره اسلام در اینجا غرق شده است. بار کشتی ۱۰۰ محموله خمره اژدری سفالی بود. این خمره ها که مخصوص حمل مایعات است به شبه قاره هند، سریلانکا و کشورهای نظیر زنگبار در شرق آفریقا یا شرق آسیا صادر می شده است. وی متذکر شد: این تنها شگفتی بازمانده های عصر ساسانی نیست. درون ظرف ها قیراندود بود و براساس بررسی ها به این شکل طراحی شده تا درون آن نوشیدنی حمل شود و مایعات به بیرون نشت نکنند. توفیقیان جزئیات جنس ظروف یافت شده را این طور توصیف کرد: سفال جنسی متخلخل دارد و به همین خاطر ظروف را قیراندود کرده اند تا مایعات از آن خارج نشود. بررسی ها نشان داد قیر از

زمانی که ماهیگیران محلی منطقه پارس جنوبی و بندر طاهری بوشهر در تورهای ماهیگیری شان قطعات سفال مشاهده کردند، تیم باستان شناسی دریایی پژوهشگاه میراث فرهنگی که تجاری دربار باستان شناسی زیر آب در دریای خزر، دریاچه تخت سلیمان و بندر میزان شوشتر داشتند، کار کاوش در ۵ منطقه خلیج فارس را شروع کردند. از این آثار حدود ۱۵ دقیقه تصویر گرفته شد که دو دقیقه از این تصاویر برای تحقیقات بیشتر در اختیار کارشناسان میراث فرهنگی قرار گرفت. حسین توفیقیان عضو هیأت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و عضو گروه باستان شناسی دریایی درباره نتایج کاوش های باستان شناسی زیر آب در خلیج فارس به خبرنگار «ایران» گفت: تقریباً دو دهه است گام هایی برای باستان شناسی زیر آب در خلیج فارس برداشته شده و با وجود مشکلات و کمبودها حداقل ۵ نقطه از خلیج فارس کاوش شده و میراث فرهنگی زیر آب آن شناسایی و معرفی شد. وی این ۵ نقطه را سواحل بندر ریگ، سواحل روبه روی شبه جزیره بوشهر (شهر قدیم بوشهر)، سواحل سیراف که مهم ترین و معروف ترین قسمت

نیست. توفیقیان محل کاوش های دیگر باستان شناسی زیر آب در خلیج فارس را اطراف قلعه پرتغالی هرمزگان بیان کرد و گفت: در باستان شناسی زیر آب سواحل کم عمق قلعه پرتغالی هرمز، بقایای گلوله توپ و فلاخن پیدا کردیم که اینها آخرین بقایای جنگ یک ماهه امام قلی خان سردار معروف صفویه در جنگ با پرتغال است که با کمک نیروی دریایی انگلیس به استعمار ۱۰۰ ساله پرتغالی ها در خلیج فارس خاتمه دادند. وی درباره ادامه کاوش های باستان شناسی زیر آب در خلیج فارس گفت: از همین الان کلی سؤال و فرضیه برای ادامه کار باستان شناسی دریایی در خلیج فارس داریم، زون بندی ها انجام شده و برنامه های هر بخش مشخص است. اگر بخواهیم بزودی سراغ باستان شناسی زیر آب خلیج فارس برویم، ترجیح می دهیم به مطاف بروم که به مثلث برمودای ایران معروف است. شرایط آب و توپوگرافی زمین در این منطقه طوری است که در زمان طوفان بسیاری از کشتی ها آنجا گیر می افتند و غرق می شوند. به گفته توفیقیان در ۲۰۰ سال قبل کشتی های زیادی آنجا غرق شدند و در نقشه های قدیمی آنجا را به عنوان نقطه خطرناک که کشتی های زیادی غرق شده اند، مشخص کرده اند. این نقطه بهشت باستان شناسی زیر آب به حساب می آید.

ارزیابی وضعیت باستان شناسی زیر آب در ایران

این عضو گروه باستان شناسی دریایی اظهار داشت: بیش از دو دهه است که کار باستان شناسی زیر آب را شروع کردیم و در مقایسه با کشورهای حاشیه خلیج فارس خیلی جلوتر هستیم. پنج متخصص در زمینه باستان شناسی زیر آب داریم یعنی از نظر نیروی انسانی مشکلی نداریم، ولی از نظر تجهیزات برای غواصی، تجهیزات معمولی داریم که برای غواصی علمی مناسب نیست. ما به تجهیزات چند جانبه نیاز داریم تا به قایق ببندیم و برای غواصی

زیر آب برویم. در این زمینه حمایت های مالی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی ضروری است.

موزه هایی زیر آب

توفیقیان در پاسخ به این سؤال که آثاری که از زیر آب بیرون آورده شده چه سرنوشتی پیدا می کنند، گفت: آثار باستان شناسی زیر آب جزو آثار تاریخی هستند. اگر با اصول علمی بیرون آورده شود، به موزه های خشکی یا آزمایشگاه برده می شود. این اشیا به دلیل اینکه ۱۰۰ سال زیر آب بوده اند و با شرایط آب سازگار شده اند ابتدا در آزمایشگاه حفاظت و مرمت می شوند، چون از آب که بیرون می آیند به دلیل قرار گرفتن در معرض هوا ممکن است تخریب شوند. بنابراین بخشی از آثار در بیرون برای شان موزه ساخته می شود و بخشی از آثار بر اساس کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی یونسکو نباید بیرون آورده شوند و در سایت موزه ای زیر آب نگهداری می شوند. گردشگری که غواصی بلد باشد می تواند در زیر آب این سایت موزه ها را ببیند که این خودش جاذبه در جاذبه است و نمونه آن را در ایتالیا داریم.

باستان شناسی زیر آب

دسترسی به دنیای زیر آب همیشه دشوار بوده است، اما همیشه شیفتگی خاصی انسان را به مکان های باستانی و پنهان زیر اقیانوس ها، دریاچه ها و رودخانه ها می کشاند. کشتی های شکسته تنها مدرک و موارد مطالعه نیستند، بلکه هر چیز دیگری قابل مطالعه است. از بقایای باستانی انسان گرفته تا مناطق مسکونی غرق شده مانند اسکندریه باستانی؛ شهری مصری که صدها سال پیش بخشی از آن در آب های مدیترانه در آب فرو رفت. در مطالعه محوطه های باستانی زیر دریا، باستان شناسان، هم از روش های حفاری روی زمین استفاده می کنند و هم تکنیک ها و ابزارهای خاص به کار می برند، چرا که شرایط با روی زمین متفاوت است و گاهی شیوه های حفاری روی زمین در زیر آب به کار نمی آید. سرآمد این کار، داشتن مهارت و آشنایی با تکنیک های غواصی است. طی این سال ها، باستان شناسی زیر آب (که در اواسط قرن ۲۰ با استفاده از دستگاه اسکوبا شروع به پیشرفت کرد) به چند زیرشاخه تقسیم شد که همه چیز را بررسی می کنند، از چگونگی ارتباط انسان ها با آب ها گرفته تا بررسی هواپیماهایی که آخرین مقصدشان روی آب بوده است. برخی از باستان شناسان روی زمین برای یافتن پاسخ هایشان مجبورند اعماق دریاها و اقیانوس ها را کاوش کنند. دیدن زیر آب کاری پرهزینه است و محققان باید غواصی با توانایی تهیه و حمل صحیح اشیای ظریف استخدام کنند. شرایط آب و هوایی و جزر و مد می تواند یک سفر اکتشافی را دچار دردسر کند. باستان شناسی زیر آب هر چند که خطرات بسیاری دارد اما شگفت انگیز است.